

<https://helda.helsinki.fi>

Musiikkikohtaamisia Pohjolassa ja metropoleissa / Musikaliska möten i Norden och metropolerna

Tyrväinen, Helena

Edita Publishing

2016-12-13

Tyrväinen , H 2016 , Musiikkikohtaamisia Pohjolassa ja metropoleissa / Musikaliska möten i Norden och metropolerna . julkaisussa J Nuorteva , P Happonen & J Strömberg (toim) , Pro Finlandia. Suomen tie itsenäisyyteen 3 / Pro Finlandia. Finlands väg till självständighet 3 : Näkökulma: Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti / Synvinkel: Sverige, Danmark, Norge och Island böy. Arkistolaitoksen toimituksia , Nro 18: 3 , Edita Publishing , Helsinki

<http://hdl.handle.net/10138/315783>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

2016, Musiikkikohtaamisia Pohjolassa ja metropoleissa / Musikaliska möten i Norden och metropolerna. In: Jussi Nuorteva, Päivi Happonen & John Strömberg (toim. / red.), *Pro Finlandia. Suomen tie itsenäisyyteen 3. Näkökulma: Ruotsi, Tanska, Norja ja Islanti / Pro Finlandia. Finlands väg till självständighet 3. Synvinkel: Sverige, Danmark, Norge och Island*. Helsinki: Kansallisarkisto & Edita. S. 281–293.

Musiikkikohtaamisia Pohjolassa ja metropoleissa

Helena Tyrväinen

1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä Pohjoismaiden kirjallisuus ja taide, musiikki mukaan lukien, olivat aikakauden keskeinen kulttuuri-ilmio ja kansainvälisen kiinnostuksen kohde. Kontaktit kyseisiin virtauksiin antoivat kantovoimaa Suomen säveltaiteen nousulle kohti sen kansallisromanttista kultakautta. Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä oli vanhastaan suoria musiikkiyhteyksiä. Ne olivat arvokkaita suomalaistaiteilijoiden koulutetulle parhaimmistolle ajankohtana, jona kotimaan musiikki-instituutit olivat kehittymättömiä ja ammatinharjoituksen näköalat kapeita. Suomalaisen oopperan toiminta käynnistyi 1873, mutta loppui 1879 rahavaikeuksiin ja kieliryhmien kiistoihin yli kolmekymmeneksi vuodeksi. Helsingin orkesteriyhdistyksen orkesteri ja Musiikki-instituutti (nykyiset Helsingin kaupunginorkesteri ja Sibelius-Akatemia) perustettiin 1882. Vuosisadan kääntyessä kohti loppuaan pohjoismaista vuorovaikutusta ruokkivat musiikkielämän kansainvälistyminen ja taiteilijakohtaamiset Euroopan suurissa keskuksissa.

Edvard Grieg (1843–1907), Norjan elinvoimaisen säveltaiteen keulakuva, oli nuoren Sibeliuksen innoittaja ja suomalaisten suosikki. Suomalaisten toiveissa hän oli myös Musiikki-instituutin itseoikeutettu johtajaehdokas laitoksen perustamisvaiheessa, mutta norjalainen mestari ei ottanut vastaan hänelle esitettyä kutsua. Taidemaalari Albert Edelfelt kirjoitti vuonna 1886 äidilleen Pariisista: ”Kun meillä onneksemme on sellaisia kansansävelmiä kuin ’voi äitini parka ja raukka’, ja sellaisia esimerkkejä kuin Svendsen ja Grieg, niin mikään ei voi estää meitä saamasta korkeimman tason sävellyksiä.”

Säveltäjä ja kapellimestari Robert Kajanuksen (1856–1933) taiteelliselle suuntautumiselle ja samalla Suomen säveltaiteelle muodostuivat tärkeiksi hänen opintoaikana Leipzigissa (1877–1879, 1880–1882) solmimansa ystävyudet norjalaisten muusikkojen ja säveltäjien kanssa.

Leipzigissa harjoittavat opintoja Iver Holter, Johan Selmer ja Catharinus Elling, ja siellä vierailivat maineikkaat Johan Svendsen, Edvard Grieg sekä kansainvälistä läpimurtoaan odottava Christian Sinding. Nuori nainen Trondheimista oli tullut harjoittamaan lauluopintoja. Kyseessä oli Johanne Müller, josta tuli Robert Kajanuksen ensimmäinen puoliso. Opintovuodeksi 1879–1880 Kajanus siirtyi Pariisiin, jossa sai opetusta Svendseniltä. Vasenkätisyyden johdosta opintojen painopiste oli siirtynyt viulusta säveltämiseen ja orkesterinjohtoon. Kajanus menetti ensimmäisen puolisonsa jo kahden aviovuoden jälkeen 1883, kun Johanne menehtyi vain 28-vuotiaana pitkäaikaiseen sairauteen.

Robert Kajanus muisteli myöhemmin Leipzigin-aikaa norjalaisille ystäville pitämässään puheessa: ”On varsin hyödyllistä seurustella taiteilijatoverien kanssa. On kuitenkin melkoinen ero siinä, kenenkä kanssa seurustelee. Kun tuntee yhden saksalaisen, tuntee joukon muitakin saksalaisia. Mutta jos tuntee yhden norjalaisen, ei silti tunne muita norjalaisia, sillä saksalaiset kulkevat laumana, kun taas norjalaiset kukin erikseen. Te olette, niinkuin koko maailma tietää, yksilöitä järjestään itse kukin. Sen takia ajatustenvaihto oli minulle paljon antoisampaa.”

Kansainvälisesti menestyneen, arvovaltaisen Griegin kannustus merkitsi nuorelle suomalaiselle ymmärrettävästi paljon. Hänelle Kajanus omisti vuonna 1882 Breitkopf & Härtelin julkaisemana ilmestyneen pianokappaleiden kokoelmansa *Lyrische Stücke*. Kajanuksen palattua tuona vuonna kotimaahan Griegin musiikki sai hänen perustamansa Helsingin orkesteriyhdistyksen orkesterin ohjelmistossa huomattavan sijan. Ystävyys pysyi elävänä Trolldhaugenin mestarin kuolemaan 1907 saakka.

Svendsen ja Selmer olivat hekin kansainvälisesti aktiivisia ja valveutuneita. Tutkimus ei ole vielä riittävästi arvioinut heidän merkitystään Kajanuksen kehitykselle. Kajanuksen leikkimielisen muistikuvan mukaan Selmer moitti Leipzigissa hänen sävellyksiään liiallisista tauoista, mutta muutakin kiinnostavaa norjalainen on voinut hänelle sanoa. Selmer oli nimittäin opiskellut 1869–1871 Pariisin konservatoriossa Ambroise Thomas’n johdolla, hullaantunut silloin Berliozin ohjelmamusiikista, osallistunut Ranskan–Preussin sota seuranneeseen Pariisin kommuuniin, saanut kuolemantuomion kenttäoikeudelta, mutta onnistunut pakenemaan kotimaahansa. Vuonna 1898 Selmer kirjoitti kirjeessä Kajanukselle: ”Olen kai kertonut sinulle, että Pariisissa kaikki suomalaiset primadonnat – [Emilie] Mechelin, [Emmy] Strömer-Akté, [Ida] Basilier – lauloivat tahtipuikkoni alaisuudessa.”

Kajanuksen Pariisin-opintovuodesta 1879–1880 ei ole säilynyt juuri mitään tietoja. Sen sijaan tiedetään, että hänen opettajansa Svendsen oli kahden Pariisin-oleskelun kuluessa

(1868–1870, 1878–1880) tutustunut esimerkiksi sellaisiin musiikin historian merkkihahmoihin kuin Bizet, Saint-Saëns, Duparc, Lalo, d'Indy, Franck, Gounod, Chabrier, Lamoureux, Pasdeloup ja Sarasate. Monet näistä liittyivät vuonna 1871 perustettuun Société nationale de musiqueen. Tätä piiriä kiinnosti paitsi Svendsenin kamarimusiikkituotanto ja tapa soveltaa sävellyksissään norjalaisia kansanmusiikkiaihteita, myös hänen henkilökohtainen ystävyytensä Richard Wagnerin kanssa. Svendsenin sävellyksiä esitettiin Pariisin salongeissa ja julkisissa konserteissa. Kajanuksella oli näin ollen opettajansa kontaktien johdosta ainakin lähtökohtaisesti erinomaiset edellytykset orientoitua kaupungin musiikkielämässä.

Svendsenin vaikutus Kajanukseen ja Suomen säveltaiteeseen on toistaiseksi nähty liiaksi Euroopan pohjoisen reuna-alueen ilmiönä. Tosiasiassa Kajanuksella oli Svendsenissä opettaja, joka oli yhtäaikaan patriotti ja kosmopoliitti, musiikin täysivaltainen maailmankansalainen. Muistettakoon esimerkiksi, että Svendsen oli jo orkestroinut kaksi Lisztin unkarilaista rapsodiaa ennen kuin sävelsi vuosina 1876–1877 omat neljä norjalaista rapsodiaansa – näiden on katsottu olevan Kajanuksen suomalaisten rapsodioiden (nro 1 vuodelta 1881; Svendsenille omistettu nro 2 vuodelta 1886) esikuvia. Myös Kajanuksen suomalaista mytologiaa wagneriaanisin keinoin käsittelevä *Kullervon surumarssi* (1880), jossa kansansävelmä *Oi äiti parka ja raukka* ilmentää surua mytologian sankarin kuolemasta, liittyy aikakauden ajankohtaiseen suuntaukseen, jota harva olisi voinut tuntea Svendseniä paremmin. Näissä sävellyksissä on nähty suomalaisen orkesterimusiikin kansallisromantiikan kulmakivi.

Aina Helsingin orkesteriyhdistyksen ensimmäisestä toimikaudesta 1882 alkaen Kajanus esitteli helsinkiläisyleisölle opettajansa teoksia. Huhtikuussa 1886 sai erinomaisena orkesterinjohtajana tunnettu Svendsen itse harvinaisen kunnian johtaa Helsingin yliopiston juhlasalissa kaksi sävellyksilleen omistettua konserttia.

Viulutaiteilija Johan Lindberg (1837–1914) kuului niihin lahjakkaisiin nuoriin suomalaisiin, jotka lähetettiin senaatin apurahojen turvin hankkimaan korkein mahdollinen ammattitaito vuonna 1843 perustetussa Leipzigin konservatoriossa. Leipzigin häntä opetti maineikas Ferdinand David. Kotimaassa Lindberg toimi Helsingin uuden teatteritalon orkesterin konserttimestarina, kunnes teatterirakennus 1863 paloi ja muusikot joutuivat hakemaan onneaan muualta. Lindberg jatkoi opintojensa täydentämistä Hannoverissa legendaarisen Joseph Joachimin johdolla. Loistavan koulutuksen saanut etevä suomalainen sai paikan ensin

Tukholman italialaisen oopperan konserttimestarina, seuraavaksi Tukholman hovikapellin jäsenenä ja konserttimestarina sekä 1873 alkaen Kuninkaallisen musiikkiakatemian jäsenenä, ensimmäisenä viulunsoiton opettajana ja 1897 alkaen professorina.

Lindberg koulutti Tukholmassa merkittäviä viulisteja. Säveltäjinä tänään muistettut ruotsalaiset Tor Aulin ja Hugo Alfvén olivat hänen oppilaitaan. Vuonna 1884–1885 häneltä sai opetusta norjalainen Johan Halvorsen, josta itsestään tuli muutamaa vuotta myöhemmin Helsingin musiikki-instituutin opettaja vuosiksi 1889–1892 ja ennen pitkää kansainvälinen kuuluisuus.

Oulussa syntynyt Ida Basilier (1846–1928), Suomen loistavimpia laulajatähtiä, opiskeli Pariisin konservatoriossa ja Pietarissa ja teki kansainvälisen uran. Hän herätti ihastusta Tukholman kuninkaallisessa oopperassa ensin vieraillessaan Rosinana Rossinin *Sevillan parturissa*. Tätä seurasi kaksivuotinen kiinnitys (1872–1874), ja Basilieria pidettiin kuninkaalliseen oopperan loistavimpana koloratuurisopraanona. Laulajatar piti lisäksi Pohjoismaissa pelkästään 1870-luvulla 400 konserttia. Vuosina 1876–1878 hän toimi Helsingissä Suomalaisen oopperan solistina, mutta solmi 1878 avioliiton norjalaisen toimittajan ja virkamiehen Johan Magelssenin kanssa ja asettui puolisonsa kanssa Kristianiaan. Hän jatkoi siltä käsin myös esiintymisiään.

Ida Basilierin ura vuonna 1883 perustetun (ensin Lindemanin urkurikouluna tunnetun) Kristianian konservatorion laulunopettajana kesti neljännesvuosisadan (1890–1915). Hän opetti myös Tukholmassa Beda Rönnberg-Halvorsenin musiikkikoulussa. Kristianiassa ilmestyneelle *Dagsavisen*-lehdelle hän kirjoitti: ”Opetan tšekäläisiä oppilaitani tiistaisin, keskiviikkoisin ja torstaisin. Perjantaina matkustan Tukholmaan ja palaan tänne maanantaina. Minua odottavat Tukholmassa useat suomalaiset naiset, jotka ovat kuulleet tulostani Tukholmaan. He tulevat Suomesta laulamaan kanssani.” Basilier oli yksi Pohjoismaiden kuuluisimmista laulunopettajista.

Ina Forstén (1846–1930), pianisti ja tuleva kirjailija (kirjailijanimimerkki mm. Daniel Sten), oli 1876 ruotsalaisen oopperalaulaja Algot Langen kanssa avioituessaan jo elänyt vaiheikkaan elämän ja hankkinut erinomaisen koulutuksen. Saatuaan Helsingissä ensin kotiopetusta hän siirtyi Berliiniin Julie Reyersin ”korkeamman tyttökoulun” oppilaaksi ja sai piano-opetusta 1800-luvun merkittävimpiin pianisteihin kuuluvalta Carl Tausigilta, joka menehtyi pian lavantautiin. Äskettäin perustetussa Moskovan konservatoriossa nuorta suomalaisnaista opetti toinen pianistilegenda, Nikolai Rubinstein, sekä sointuopissa säveltäjä Piotr Tšaikovski. Oleskellessaan vuonna 1875 Ida Basilierin säestäjänä Tukholmassa Ina

Forstén tutustui August Strindbergiin, joka kuvasi hänet (ilman nimeä) teoksissaan *Röda rummet* ja *En dåres försvarstal*, ja esitteli kirjailijalle hänen ensimmäisen puolisonsa Siri von Essenin.

Lahjakas ja hermoherkkä baritonilaulaja Algot Lange (1850–1904) oli ollut vuodesta 1872 kiinnitettynä Helsingin Nya teaterniin. Pariskunta Lange oleskeli avioiduttuaan 1877–1878 Pariisissa, jossa aviomies harjoitti laulunopintoja ja nuori vaimo säesti Pariisin konservatoriossa Pauline Viardot Garcían oppilaita. Seuraavaksi puoliset asettuivat Tukholmaan, jonka kuninkaallisen oopperan laulajakiinnitys Algotilla oli 1878–1884 – samaan oopperataloon sai pian kiinnityksen Inan serkku, Wienin konservatorion myöhempi lauluprofessori Filip Forstén. Kun Algot Lange 1885 kiinnitettiin Kööpenhaminan kuninkaallisen oopperan laulajaksi ja laulunopettajaksi, perheen asuinpaikka muuttui jälleen. Jo Tukholman-aikana pariskunnalla oli ollut yhteyksiä ylhäisöpiireihin. Nyt Ina Langesta tuli ruotsalaissyntyisen kruununprisessa Louisen myötävaikutuksella kahdeksaksi vuodeksi Tanskan hovin kamaripianisti ja kruununprinssiparin lasten pianonsoiton opettaja. Hän oli paljon kosketuksissa kuninkaallisen perheen jäsenten kanssa.

Ina Lange tuli näissä olosuhteissa erikoislaatuisen poliittisen diplomatian aktiiviseksi osapuoleksi. 1890-luvun alun postimanifesti ja tullikysymys herättivät suomalaisissa suurta huolta autonomian tulevaisuudesta. Monien mielestä Aleksanteri III:n virkamiehet salasivat Venäjän keisarilta Suomen tilanteen todellisen luonteen. Kun Ina Langen serkun, historian professori J.R. Danielsonin (myöh. Danielson-Kalmari), teos *Suomen yhdistäminen Venäjän valtakuntaan* kiellettiin Venäjällä, tarjoutui Lange välittämään suomalaisten julkaisuja ja kirjeitä Tanskan kruununprinssi Fredrikille (hallitsijana Fredrik VIII). Tämä toimitti niitä toivomusten mukaisesti Venäjän keisariparille, olihan hänen sisarensa Maria Fjodorovna (Dagmar) Aleksanterin puoliso. Lähetykset herättivätkin heissä vastakaikua.

Ina Langen edessä olivat vielä hänen musiikinhistoriallisesti merkittävimmät aluevaltauksensa, kun hänen avioliittonsa 1898 purkautui ja ero tuli 1902 viralliseksi. Toimittuaan aikaisemmin paljolti miehensä säestäjänä hän keskittyi nyt niin esittäväenä taiteilijana kuin kirjailijanakin musiikin historian, erityisesti vanhan musiikin – Couperinin, Lullyn, Gluckin ja muiden – tunnetuksi tekemiseen. Hän esitti ranskalaisten 1500-, 1600- ja 1700-luvun säveltäjien lauluja yhdessä ruotsalaisen Anna Petterson-Norrien kanssa Tukholmassa vuonna 1899 ja esiintyi Kööpenhaminan Musiikinhistorian museon historiallisissa konserteissa. Vanhaa ranskalaista ohjelmistoa hän soitti mielellään alkuperäissoittimilla, cembalolla, klavikordilla ja spinetillä, ja välittääkseen kuvan 1700-luvun

aristokraattisesta ranskalaismiljööstä hän esiintyi rokokoopuvussa ja puuteroidussa peruukissa. Hän piti esitelmiä Tanskan säveltaiteilijayhdistyksessä ja Tanskan musiikkipedagogiyhdistyksessä.

Ina Lange panosti lähdetutkimukseen ja oli kirjeenvaihdossa eri maissa toimivien musiikintutkijoiden kanssa. Hänen tavoitteenaan ei kuitenkaan ollut laajojen tutkielmien kirjoittaminen, vaan musiikin historian saattaminen ei-akateemisten piirien ulottuville. Tanskan musiikkitieteen perustajiin kuulunut Angul Hammerich arvosteli kovin sanoin Langen kirjoitusten ilmaisutapaa, mikä lienee syy siihen, ettei niillä ollut vaikutusta tanskalaiseen musiikkitieteeseen. Vuodesta 1913 Lange asui joidenkin vuosien ajan Malmössä pitääkseen Ruotsin yleisen tieteellisen ja kansanomaisen esitelmäyhdistyksen jäsenenä esitelmäkiertueita Etelä-Ruotsin maakunnissa. Hänen palatessaan 1920 73-vuotiaana Kööpenhaminaan hän lausui haastattelijalle: ”Suurimman ilon minulle on tuottanut viedä musiikin riemua suurelle, laajalle kansankerrokselle, jolta elämänilo ja valo ovat puuttuneet.”

Vuonna 1889–1890 nuori Jean Sibelius (1865–1957) saapui Berliiniin harjoittamaan yksityisiä sävellysopintoja Albert Beckerin johdolla. Opetuksen pedanttisuus koetteli hänen luovuuttaan, mutta suurkaupunki tarjosi kulttuurielämyksiä. Niitä Sibelius lähestyi vuorostaan pohjoismaisen toveripiirin näkökulmasta. Norjalaiset kirjailijat olivat Berliinissä Ibsenin ja Bjørnsonin ansiosta suosittuja. Sibelius kävi heidän nuoren ammattitoverinsa, norjalaisen kirjailijan Gabriel Finnen kanssa keskustelua August Strindbergistä ja Georg Brandesista. Sibeliuksen pohjoismaalaisia Berliinin-ajan ystäviä olivat myös norjalainen pianisti ja säveltäjä Alf Klíngenberg sekä Joseph Joachimin luokalla viulua opiskelevat tanskalaiset Fini Henriques ja Frederik Schnedler-Pedersen. Berliinissä syntyi ensi kosketus jonkin aikaa siellä oleskelleen tanskalaisen Carl Nielsenin kanssa, jonka f-molli-kvartetton esityksen ystäväpiiri järjesti. ”Die Schweden kommen”, ruotsalaiset tulevat, kuului huuto naapurustosta, kun ystäväpiiri kulki kohti kantapaikkaansa Augustinerbräuta.

Christian Sindingin e-molli-pianokvintetto, jonka esityksen kuullakseen Sibelius matkasi Berliinistä Leipzigiin, antoi sysäyksen hänen ainoalle Berliinin-vuonna syntyneelle omalle sävellykselleen. Kotimaassa siitä olivat innostuneita Helsingin musiikkiopiston kaksi kansainvälistä opettajatähteä, pianisti Ferruccio Busoni ja viulisti Johan Halvorsen. He esittivät kumppaneineen kvartetton kaksi osaa musiikkiopiston kamarikonsertissa 5.5. 1890.

Yksi pohjoismaainen ystävä oli Sibeliukselle ylitse muiden: ruotsalainen säveltäjä ja kapellimestari Wilhelm Stenhammar (1871–1927). Hänet Sibelius tapasi ensi kerran, kun

hänen oma orkesterimusiikkinsa eteni Kajanuksen johtaman Helsingin kaupunginorkesterin mukana voitokkaasti Helsingistä Tukholman, Kristianian, Göteborgin, Malmön ja Kööpenhaminan kautta kohti Pariisiin vuoden 1900 maailmannäyttelyä. Ensimmäinen sinfonia, *Lemminkäinen*-legendat, *Finlandia* ja *Karelia-sarjan* Alla marcia herättivät ihastusta niin pohjoismaisissa kriitikoissa kuin yleisössäkin, jotka osoittivat samalla myötämieltään Venäjän sortamaa Suomea kohtaan. Ensimmäisen Tukholman konsertin jälkeen Sibelius istui heinäkuussa 1900 kosteaa iltaa ruotsalaisten kollegojen Emil Sjögrenin, Hugo Alfvénin ja Stenhammarin seurassa.

Myöhemmin, lokakuussa 1903, Stenhammar kuuli Tukholmassa Sibeliuksen toisen sinfonian ja jäi sen vangiksi. Hän kirjoitti Sibeliukselle uuden vuoden tervehdyksessään: "Sinun tulee tietää, että olet ollut ajatuksissani joka päivä siitä lähtien kun kuulin sinfonian. – – On toteutunut se, mitä aavistin: sinä olet minulle tällä hetkellä suurin, ainoa, tutkimaton. – – Sinä olet ravistellut minua niin etten voi sitä unohtaa."

Stenhammar toimi vuosina 1906–1922 Göteborgin sinfoniaorkesterin taiteellisena johtajana ja ylikapellimestarina. Göteborgista tuli hänen ansiostaan Sibeliuksen orkesterimusiikin tukikohta Skandinaviassa. Göteborgin sinfonikot soittivat Sibeliuksen toisen sinfonian ensi kerran Armas Järnefeltin johdolla vuonna 1907. Tämä oli säveltäjän musiikin ensimmäinen esitys sen konserteissa. Samana vuonna Stenhammar itse johti kaksi *Lemminkäinen*-legendaa ja toisen sinfonian. Jälkimmäisestä tuli suuri menestys. Toinen sinfonia oli vuoteen 1915 mennessä soitettu Göteborgin sinfonikkojen konserteissa jo yhdeksän kertaa. Stenhammarin yritys herättää vastakaikua neljännelle sinfonialle sen sijaan epäonnistui.

Sibelius vieraili Stenhammarin kutsusta myös itse orkesterin vieraana. Vuonna 1911 hän johti teoksistaan mm. sinfoniat 2 ja 3, *Pohjolan tyttären*, *Dryadin* ja *Valse tristen*, vuonna 1915 sinfoniat 2 ja 4, *Aallottaret*, *Scènes historiques I* ja *II*, numeroita *Joutsikki*- ja *Kuningas Kristian II* -musiikeista, osan *Rakastava*-sarjasta ja *Lemminkäinen palaa kotitienoille*. Vuoden 1923 ohjelmiin sisältyivät *Pohjolan tytär*, sinfoniat 2, 5 ja 6, *Aallottaret* ja *Rakastava*. Tällöin esitaistelija Stenhammar ei heikentyneen terveytensä johdosta enää ollut orkesterin johdossa.

Stenhammar omisti Sibeliukselle neljännen jousikvartettonsa (1909) ja Sibelius hänelle kuudennen sinfoniansa (1923). Ystävänsä kuoltua 1927 Sibelius muisteli tätä kirjeessä tämän kälylle Olga Brattille: "En ole pitkän elämäni aikana tavannut ketään niin jalon idealistista henkilöä kuin Wilhelm Stenhammar. Olen onnellinen siitä, että sain olla hänen ystävänsä. Mitä hän merkitsikään taiteelleni! Kuinka pohjattoman tyhjältä tuntuu nyt, kun hän on poissa."